

Percepcja krajobrazu zamieszkiwania – obraz wyznawanych wartości i cech osobowych

Mikołaj Böhm

Perception of
Landscape
Habitation – the
Image of Professed
Values and
Temperamental
Features

Wprowadzenie

Introduction

Istnieją wartości, których ochrona stanowi obowiązek rozwijającej się nauki; mogą też uzasadniać potrzebę współpracy. Niewyobrażalne przed laty związki odmiennych dyscyplin wiedzy – jak mechanika i medycyna, ekonomia i komunikacja społeczna – stały się dziś faktem.

Rozwój narzędzi chirurgicznych, planowe programy ekonomiczne dla krajów najuboższych, walka z ociepleniem klimatu i kryzysem ekonomicznym – stanowią przykłady priorytetów, których sukces osiągnąć jest w sposób interdyscyplinarny.

Wartością, której poznanie, racjonalna eksploatacja i ochrona stanowią w dzisiejszych czasach konieczność – jest krajobraz – otoczenie, które nie decyduje w sposób bezpośredni o życiu i zdrowiu człowieka, ale zdecydowanie wpływa na jakość jego egzystencji.

Prawidłowości
związane z oceną,
podziałem
i użytkowaniem
przestrzeni

Regularities concerning
evaluation, division and
utilization of space

Prawidłowości związane z oceną, podziałem i użytkowaniem przestrzeni wykraczają poza granice architektury i urbanistyki. Obszary gruntów rozumianych jako inwestycje wymagają ekonomicznej wyceny. Planowe przedsięwzięcia stosownie do ich charakteru i etapu prac, wymagają uczestnictwa różnych fachowców – geodetów, socjologów, statystyków i in.

Środowisko zaczęło być obiektem zainteresowań także psychologów – nie tylko w znanym wymiarze interpersonalnym, ale także przestrzennym. Psychologiczne paradygmaty środowiskowe zrodzone na gruncie Europy w drugiej połowie XX wieku, z opóźnieniem dotarły do Polski.

Dziś w uniwersytetach i nowych wydawnictwach naukowych, daje się zauważyć obecność tej gałęzi wiedzy, nauki badającej relacje ludzkich jednostek ze środowiskiem, opisującej mechanizmy jego postrzegania. Optymistyczne jest, że proces ten ma miejsce w kraju, który nie istniał jako państwo na mapie Europy w czasie, gdy jego zachodni sąsiedzi uczyli się poszanowania ładu swojej przestrzeni. W kraju zniszczonym przez dwie wojny światowe, a następnie, przez blisko pół wieku, pozbawionym własności prywatnej.

Informacje o podłożach preferencji przestrzennych mieszkańców danego obszaru pozwalają rozumnie wychodzić im naprzeciw. Zabezpieczać ważne dla zdrowego rozwoju ludzkich jednostek obszary środo-

wiska naturalnego, a także określać ramy dokonywanych przekształceń przestrzennych. Także w formie regulacji i ograniczeń, ale także zaleceń i propozycji.

Świadomość zapotrzebowania ekologicznych wśród ludzkich jednostek może stanowić więcej, niż tylko głos w akademickiej dyskusji. Może okazać się sygnałem istotnym dla procesu tworzenia prawa – na przykład planów zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza w obliczu gwałtownego rozwoju budownictwa.

Podjęte przez autora przed dwoma laty badania psychologiczne nad „chronologią” pożądanych przez Krakowian widoków z okien ich domów, uwiaryściły silną potrzebę percepcji niezabudowanego, naturalnego krajobrazu. Badania te¹ wskazały kluczową rolę krajobrazu niezabudowanego. Pośród kilkunastu pozycji proponowanych respondentom: krakowskim przechodniom, studentom, właścicielom restauracji, hoteli etc. – oceny dominujące otrzymywały perspektywy terenów zielonych. Wzgórza porośnięte lasem, akwenu i łąki „wyprzedziły” znacznie obszary zurbanizowane: osiedla mieszkaniowe, działki rekreacyjne i przemysłowe oraz supermarkety, hurtownie itp.

Jednak obraz przestrzeni niezabudowanej wokół siedliska nie jest marzeniem realnym ani w pełni zdrowym; człowiek jest przecież także jednostką społeczną. Badania pokazują jedynie pozycję, jaką osiągają

w przedmiotowej mapie poznawczej miejsca zieleni, umożliwiające kontakt z przyrodą, „oddech” w natłoku zabudowy chaotycznej, tłocznej oraz tej, która kojarzy się z miejskim zgiełkiem. Optymistyczny jest fakt ich wartości ekonomicznej. Obiekty usytuowane w pobliżu niezabudowanej łąki, czystego jeziora i parku są znacznie droższe od obiektów sąsiadujących z osiedlem wielkopłytowym, ergo – „opłaca się” zachować je w formie nienaruszonej.

Relacja pomiędzy wartością jednostki a percepcją przestrzenną

Relations between the value of an individual and spatial perception

W kolejnym cyklu badań – tym razem samodzielnych, autorskich – podjęto próbę opisanie relacji pomiędzy temperamentem jednostki oraz wyznawanymi przez nią wartościami a percepcją przestrzenną.

Celem owego założenia było wykrycie psychologicznych uwarunkowań preferencji przestrzennych i mieszkaniowych młodych osób. Grupę badaną stanowili studenci Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, łącznie 111 osób.

Nieprzypadkowo zwrócono się o pomoc do studentów tej właś-

nie uczelni, nieprzypadkowo również zdecydowano się badać ludzi w powyższym przedziale wiekowym.

Po pierwsze autorowi zależało na kontakcie z ludźmi funkcjonującymi już na etapie, w którym zaczyna się formułować realne oczekiwania związane z planowanym miejscem zamieszkania, niemłodzieńcze fantazje, lecz osadzone w warunkach rzeczywistych plany.

Jednocześnie istotne było dotarcie do jednostek w wieku, który ograniczałby do minimum prawdopodobieństwo wcześniejszego zakupu własnej nieruchomości. Gdyby bowiem ów zakup już nastąpił, to ujawnione w badaniu preferencje przestrzenne i mieszkaniowe mogłyby zostać zakłócone przez chęć gloryfikacji już dokonanego wyboru i wychwalania posiadanego obiektu.

Po drugie – pytania o plan zakupu nieruchomości miały być w zamierzeniu kierowane do osób, dla których perspektywa usamodzielnienia w tym obszarze jest w przyszłości wyobrażalna i realna. Charakterystyka badanej grupy powinna uwzględniać przyszłe możliwości ekonomiczne jednostek składających się na próbę.

Po trzecie – autorowi zależało na tym, aby badana grupa nie była profesjonalnie świadoma konstrukcji testów psychologicznych, ani technicznej oceny przedstawionych wizualizacji budynków.

Wybór padł na grupę młodych ludzi z uczelni ekonomicznej, rokującej nadzieję na znalezienie w nieodległej przyszłości dobrze płatnej pracy, ludzi, których specjalizacja nie zakłóci projekcyjnego charakteru zadanych kwestionariuszy.

Przeprowadzono testy: zmienności osobowości, wartości oraz ankiety oceny graficznej nieruchomości; poproszono także o wypełnienie kwestionariusza danych demogra-

ficznych związanych z tym zagadnieniem. Rysujący się na tej podstawie obraz przedstawiają tabele 1 i 2.

W przeciągu ostatnich lat dało się w Polsce zaobserwować dynamicznie postępujące przeobrażenia rynku nieruchomości dużych miast. Wśród zmian o charakterze ekonomicznym i technicznym², część związana była z czynnikami społecznymi i psychologicznymi.

W wielu polskich aglomeracjach ceny mieszkań gwałtownie wzrosły, osiągając wartość zbliżoną do cen domów wolnostojących, a w wielu przypadkach nawet wysokość tych cen przewyższyły. Koszt mniejszego mieszkania, położonego bliżej centrum miasta okazywał się porównywalny z ceną kupna lub wybudowania domu wolnostojącego pod miastem. Dawne proporcje zostały poważnie zachwiane lub odwrócone. Liczba ofert sprzedaży domów i mieszkań wzrosła wzbogacając możliwości dokonania wyboru.

Sytuacja ta spowodowała przełom. Umożliwiła dokonanie realnego wyboru ludziom noszącym się z zamiarem zakupu własnej nieruchomości. Pozwoliła odwołać się do osobistych zapotrzebowań i norm, nie poprzestawać na decyzji o wyborze tańszej możliwości alternatywnej.

Położenie, otoczenie,
rozmiar

Situation, surroundings,
dimension

Psychologiczne podłoże przyczyn warunkujących ocenę miejsca zamieszkania – położenie, otoczenie, rozmiar – stało się dla autora inspiracją do przeprowadzenia badań.

Indywidualne cechy temperamentalne oraz wyznawane wartości uznano za istotne dla procesu konstytuowania się przyszłych preferencji

Tabela 1. Struktura badanej grupy

Table 1. Structure of the tested group

Grupa	Liczba badanych	Procent badanych
Płeć:		
Kobiety	77	69,4
Mężczyźni	34	30,6
Wiek w latach:		
20 – 21	32	28,8
22 – 23	61	55,0
24 – 25	17	15,3
26 – 27	1	0,9
Miejsce urodzenia:		
Miasto	74	66,7
Miasteczko	33	29,7
Wieś	4	3,6
Miejsce zamieszkania w dzieciństwie:		
dom jednorodzinny	65	58,6
dom w zabudowie szeregowej (bliźniaczej)	7	6,3
mieszkanie w centrum miasta	15	13,5
mieszkanie oddalone od centrum miasta	24	21,6
Liczba osób w rodzinie, w której badany dorastał:		
3	11	9,9
4	44	39,6
5	33	29,7
6	16	14,4
więcej niż 6	7	6,3
Dzielenie pokoju z rodzeństwem:		
Tak	46	41,4
Nie	65	58,6
Własność mieszkania, w którym badany dorastał:		
własność rodziców	105	94,6
Mieszkanie wynajmowane	6	5,4

przestrzennych³. Badania przeprowadzono w trzech etapach.

I. Narzędzie Eysencka stosowane jest często, zwłaszcza w badaniach naukowych z dziedziny psychologii. Wyodrębniono i określono w nim trzy wymiary osobowości: neurotyzm, psychotyzm oraz ekstrawersję.

- *Neurotyczność (neurotyzm) oznacza cechę osobowości polegającą na silnym niezrównoważeniu emocjonalnym o charakterze nerwicowym, niskiej odporności na stres, skłonności do popadania w stany lękowe.*

W przypadku tego wymiaru osobowości – stanowiącego oś continuum – na jednym jego krańcu panuje pojęcie „zrównoważenia” emocjonalnego – stałości), na drugim zaś pojęcie „niezrównoważenia” – neurotyczności.

- *Psychotyzm określa cechę osobowości odnoszącą się do zachowań w pewnym stopniu aspołecznych. Cecha ta – określana mianem psychotycznej, psychopatycznej lub schizofrenicznej posiada postać przeciwną – uspołecznienie. Przyjąć można, iż poszczególne stany psychotyczne obrazuje oś continuum prowadząca od normy do patologii.*

- Ekstrawersja jako pojęcie została wprowadzona do psychologii przez Carla Gustava Junga, a zmodyfikowana przez Hansa Jurgena Eysencka w teorii temperamentu PEN. Nie definiuje on ekstrawersji wprost, uznając ją jako korelację pomiędzy cechami.

Tabela 2. Rzetelność skal EPQ-R⁶ (w badaniach studentów)

Table 2. Reliability of the EPQ-R scale (in the students' research)

SKALA	Badanie Brzozowskiego i Drwala studenci – kobiety i mężczyźni N = 172	Badanie własne studenci: kobiety, mężczyźni N = 111
Neurotyzm	0,85	0,83
Ekstrawersja	0,82	0,77
Psychotyzm	0,73	0,72
Kłamstwo	0,73	0,68

mi. Ekstrawertyk cechuje się towarzyskością, łatwością zawierania znajomości, otwartością. Potrzebuje oddziaływania bodźców ze strony otoczenia, zdarza mu się działać pod wpływem sytuacji, w której się znajduje.

Odwrotnie rzecz się przedstawia w przypadku jego przeciwieństwa – introwertyka o skłonności do spokojnej introspekcji i powściągliwości. Osoba introwertyczna przedkłada samotną lekturę nad hucznym przyjęciem, a uporządkowanie nad spontanicznością.

Współczynniki uzyskane w pomiarze powyższych zmiennych kształtują się na poziomie możliwym do zaakceptowania w badaniach naukowych. Oceniając wyniki statystyczne badanej grupy, porównując rzetelność wyników własnych badań z wynikami rzetelności polskiej adaptacji testu⁴ – okazuje się, że aspekt metodologiczny został spełniony⁵. Statystyczne wyniki ogólne w poszczególnych skalach nie sygnalizują istotnych odstępstw od normy. Charakterystykę składowych

osobowości w grupie badanych można uznać za zrównoważoną.

II. Zaproponowane przez Shaloma Schwartza dziesięć typów wartości, jakimi może kierować się i wyznawać ludzka jednostka: uniwersalizm, życzliwość, konformizm, tradycja, bezpieczeństwo, siła (rozumiana także jako „władza”), osiągnięcia, przyjemność (hedonizm), chęć stymulacji oraz wewnątrz-sterowność.

Według Shaloma Schwartza wartości – autor zwraca uwagę na użycie liczby mnogiej⁷ – stanowią *międzysytuacyjne pojęcia lub wierzenia traktujące o słusznych celach*⁸.

Definicja ta pozwala przypuszczać, iż wartości różnią się pod względem znaczenia – co rozróżnia ich rozumienie i postrzeganie w poszczególnych kręgach kulturowych.

Wartości w odniesieniu do swej zawartości mogą być podzielone na podstawie motywacji i celów, które wyrażają. Shalom Schwarz podaje dziesięć kategorii wartości motywacyjnie rozróżnionych, które są dynamicznie powiązane. Zostały

Ryc. 1. Model wartości wg Shaloma Schwartza

Fig 1. A model of value according to Shalom Schwartz

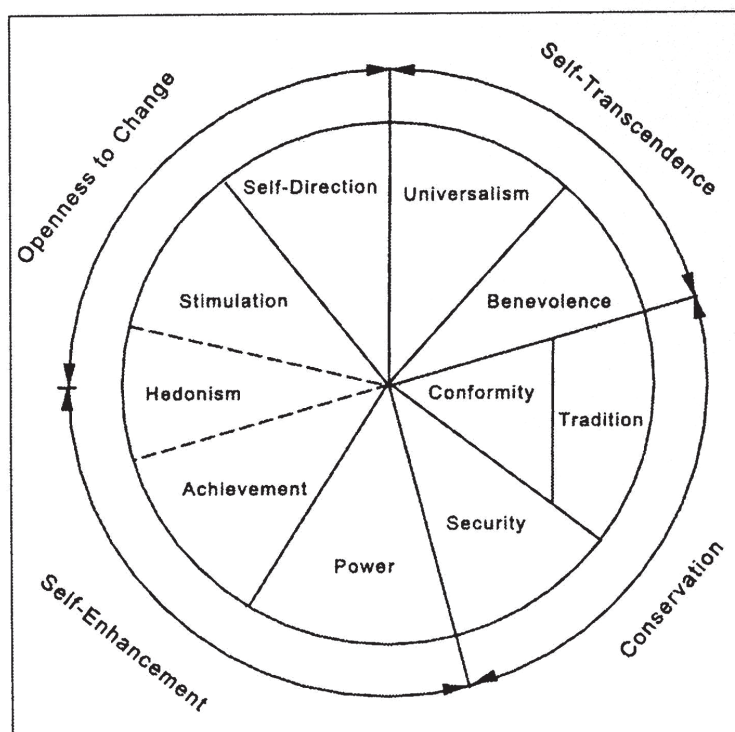

Tabela 3. Hierarchia wartości w badanej grupie – wartości podstawowych charakterystyk opisowych

Table 3. Hierarchy of values in the tested group – the values of the basic descriptive characteristics

Wartość	Średnia	Odchylenie standardowe	Minimum	Maksimum
Uniwersalizm	5,62	1,02	2,67	7,0
Życzliwość	5,70	0,91	2,50	7,0
Konformizm	4,58	1,31	1,00	7,0
Tradycja	4,44	1,46	1,00	7,0
Bezpieczeństwo	5,09	1,47	1,00	7,0
Siła	3,72	1,31	1,00	7,0
Osiągnięcia	4,91	1,29	1,00	7,0
Hedonizm	4,73	1,26	1,00	7,0
Stymulacja	4,94	1,37	1,00	7,0
Wewnątrzsterowność	5,51	1,08	3,00	7,0

przedstawione w postaci okrągłego modelu (ryc. 1).

Model graficzny umożliwia wyjaśnienie zależności zaistniałych pomiędzy wartościami. Im bliżej siebie na okręgu znajdują się określone dwa typy wartości, np. hedonizm i stymulacja), tym bardziej są one wzajemnie powiązane i zgodne. Bowiern po przeciwległej stronie koła znajdują się wartości im opozycyjne, sprzeczne i wykluczające się wzajemnie, np. tradycja i bezpieczeństwo.

Kwestionariusz do ich pomiaru skonstruowany przez badacza składa się z listy 21 stwierdzeń na temat innej osoby. Zadaniem badanego jest zaznaczenie stopnia, w jakim ta inna osoba jest do niego podobna. Do dyspozycji przygotowana jest siedmio-stopniowa skala, w której 1 oznacza bardzo duże podobieństwo, zaś 7 – całkowity jego brak. Poszczególne stwierdzenia odnoszą się do wartości przedstawionych powyżej.

Wyniki grupy badanych przedstawiono w tabeli 3.

Najwyższe oceny uzyskały wartości: życzliwość, uniwersalizm oraz wewnątrz-sterowność – wszystkie uzyskały ponad 5,5. Fakt uznania poszanowania drugiego człowieka, jego odmienności oraz praw, za istotną wartość, jest sygnałem optymistycznym. Zwłaszcza w kontekście badanej grupy osób – ludzi mających w przyszłości szansę podejmować decyzje w obszarach społeczno – ekonomicznych i finansowych.

Z zadowoleniem można przyjąć informację, że wartości te osiągnęły

wyższy wynik od pozycji: osiągnięć, siły oraz hedonizmu. W pierwotnym rozumowaniu bowiem – te ostatnie trzy wartości w większym stopniu mogły kojarzyć się ze środowiskiem przyszłej finansjery.

III. Po przeprowadzeniu dwóch powyższych testów badanych osób – charakterystyki osobowości i wyznawanych wartości – nadszedł etap analizy ich preferencji przestrzenno-mieszkaniowych. Dla badanych, na dużym ekranie wyświetlono 18 wizualizacji nieruchomości w trzech odmiennych kategoriach, po 6 w każdej.

Pierwszą kategorię stanowiły obiekty wielomieszkaniowe usytuowane w centrum miasta – różnorakie kamienice europejskich aglomeracji.

Drugą – obiekty wielomieszkaniowe oddalone od ścisłego centrum dużych miast – ekskluzywne budynki, np. na warszawskim Ursynowie, krakowskim Ruczaju, w gdańskiej Oliwie.

Trzecia grupa zawierała sześć przykładów domów jednorodzinnych wolnostojących pod miastem – mniejszych i większych.

Na podstawie tych 18 nieruchomości z trzech kategorii dały się wyodrębnić trzy zmienne – trzy klasy „miejsc” zamieszkania⁹:

1. Oryginalność i tajemniczość – obiekty niecodzienne, o ciekawej, nieszablonowej architekturze, kontrowersyjne, niebanalne. Do tej kategorii zalicza się – zilustrowane niniejszym i ponumerowane – obiekty: A1, A3, A4, B1, C1, C3;

Ryc. 2. Obiekty wielomieszkaniowe w centrum miasta

Fig. 2. Multi-residential objects in the city centre

- oraz oceny odwrócone: B2, B3 oraz B4.
2. Wielkomiejska nowoczesność – rozwiązania modne, awangardowe, z użyciem materiałów takich jak szkło i metal, z założenia reprezentacyjne. Tę kategorię reprezentują obiekty: A2, A5, A6, B6, C4, C6.
 3. Podmiejska schludność – nieruchomości usytuowane w zieleni, proste, skromne i zadbane. Do tej

zmiennej zaliczają się obiekty: B5, C2 i C5.

W chwili wyświetlenia wizualizacji – każdy z 18-tu obiektów przedstawiany był kolejno – zadaniem badanych było dokonanie jego estetycznej oceny: zaznaczenie punktu na pięciostopniowej skali. 1 oznaczało, że obiekt w ogóle mi się nie podoba, zaś 5, że podoba mi się bardzo.

Na rycinach przedstawiono wizualizacje 18 nieruchomości z trzech kategorii tematycznych (dane z internetu):

- I) Obiekty wielomieszkaniowe w centrum miasta (ryc. 2)
- II) Obiekty wielomieszkaniowe z dala od centrum miasta (ryc. 3)
- III) Domy wolnostojące z dala od miasta (ryc. 4)

Omówienie wyników przeprowadzonych badań

Discussion on the results of the conducted research

Na podstawie analizy powyższych ocen stwierdzić można, że żadna z klas obiektów nie została uznana za nadrzędną. W każdej z nich oceniono – zarówno budynki wielomieszkaniowe, jak i domy wolnostojące – w sposób zróżnicowany.

Najwyżej oceniono współczesny dworek (C5) z grupy domów wolnostojących pod miastem. Nie jest to zdaniem autora wybór szczęśliwy, bowiem projekt cechuje szereg banałów. Poza sztuczną symetrią i przesadną sterylnością elewacji – każdy jej element próbuje być doskonały, a wręcz bajkowy – zachwiane zostały proporcje kolumn i ganku obiektu. Pseudo dworek spełnia marzenia o własnym domu, a także uruchamia sferę podświadomości

Ryc. 3. Obiekty wielomieszkaniowe z dala od centrum miasta

Fig. 3. Multi-residential objects far from the city centre

Ryc. 4. Domy wolnostojące z dala od miasta

Fig. 4. Detached houses far from the city

– dawnych tradycji szlacheckich. Kusi ekstrawagancją, ale w sposób naiwny.

Cieszyć może druga z kolei najwyższa ocena – dla kamienicy projektu Antonio Gaudiego (A1). Obiekt reprezentuje grupę budynków wielomieszkaniowych, położonych w centrum miasta. Od poprzednika odróżnia go wielkość i miejsce położenia oraz wysokie walory historyczne i architektoniczne. Wybrana do badań wizualizacja mogła budzić mroczne skojarzenia, ale nie pozostawia wątpliwości obcowania z dziełem sztuki.

W kategorii nieruchomości ocenianych najniżej, prym wiedzie obiekt B6 z grupy budynków wielomieszkaniowych, oddalonych od centrum miasta. Ten nowo powstały blok, położony jest na gęsto zabudowanym osiedlowym terenie. Nieład tego miejsca, brak zieleni i poczucia prywatności – zniechęcają do percepcji. Po horyzont rozciąga się widok innych, wysokich blokowisk, których część pochodzi z okresu socjalizmu. Sygnał chaosu, typowego osiedla „sypialni” został przez badanych celnie odczytany.

Drugim, niechlubnym wynikiem „poszczycić” się może budynek C6 (dom wolnostojący pod miastem), pierwsza realizacja dekonstruktywisty Franka Gehry’ego. Nieruchomość charakteryzująca się – w przekonaniu autora – „niegroźną brzydotą”. Jej szkaradność stanowi w większym stopniu dziwactwo, niż niebezpieczeństwo. Rozmiary tego obiektu

Tabela 4. Oceny estetyczne nieruchomości wielomieszkaniowych, usytuowanych w centrum miasta – wartości średnie i odchylenia standardowe

Table 4. Aesthetic evaluations of multi-residential properties, situated in the city centre – mean values and standard errors

Obiekt	Krótki opis	Średnia	Odchylenie standardowe
A1	Kamienica Antonio Gaudiego	3,56	1,31
A2	Ceglany budynek współczesny	2,26	0,95
A3	Prosta kamienica z wykuszami	2,07	1,09
A4	Ozdobny front kamienicy	2,95	1,22
A5	Kremowa, sześcienna kamienica	2,62	1,08
A6	Złożony, nowoczesny budynek	2,43	1,15

Tabela 5. Oceny estetyczne nieruchomości wielomieszkaniowych, usytuowanych poza centrum miasta – wartości średnie i odchylenia standardowe

Table 5. Aesthetic evaluations of multi-residential properties, situated beyond the city centre – mean values and standard errors

Obiekt	Krótki opis	Średnia	Odchylenie standardowe
B1	Opustoszały dom pośród parku	2,25	1,08
B2	Typowy prosty blok	2,99	0,94
B3	Wysokie bloki z placem zabaw	2,32	0,95
B4	Nowoczesny budynek z tarasami	3,51	0,85
B5	Niewielki obiekt w zieleni	3,18	1,11
B6	Nowo powstałe osiedle	1,48	0,71

Tabela 6. Oceny estetyczne domów wolnostojących pod miastem – wartości średnie i odchylenia standardowe

Table 6. Aesthetic evaluations of detached houses outside cities -- mean values and standard errors

Obiekt	Krótki opis	Średnia	Odchylenie standardowe
C1	Mroczny pałac w parku	3,41	1,31
C2	Niewielki podmiejski domek	3,33	1,13
C3	Domek „fiński”	2,50	1,17
C4	Nowoczesna, kubistyczna willa	2,59	1,07
C5	Pseudo dworek, katalogowy	3,70	1,18
C6	Dom niekonwencjonalny Gehry	1,61	1,02

są znacznie mniejsze niż rozmiary bloku B6, co automatycznie redukuje jego szkodliwość wizualną; zajmuje mniej miejsca, nie przesłania widoku. Ponadto – z czysto pragmatycznego punktu widzenia – jest łatwiejszy do ewentualnego usunięcia, gdyż zamieszkiwany jest przez mniejszą liczbę ludzi.

Reasumując, wysokie oceny, jakie część osób przyznała budynkowi dworku mogą być związane z charakterystyką badanej grupy. Ludzi młodych, dążących do prestiżu związanego z przyszłym miejscem zamieszkania. Przyszłych ekonomistów, którzy nie dostrzegają pewnych ułomności architektonicznych, a oczekują od obiektu swoistej reprezentacyjności. Równocześnie pocieszający jest fakt wysokiej oceny wartościowego zabytku oraz dezaprobaty chaosu przestrzennego.

Analizy wyników pomiaru trzech zmiennych

Analysis of the tests of three variables

Kolejno dokonano analizy wyników pomiaru trzech zmiennych, wyodrębnionych na podstawie charakterystyki przedstawionych obiektów (tab. 4–8).

Próba usystematyzowania obiektów z różnych kategorii pod kątem wyodrębnienia ich wspólnych

cech przyniosła widoczne rezultaty. Cechy podmiejskiej schludności: bliskość zieleni, uporządkowanie, niewielki rozmiar budynku, okazały się dla badanych atrakcyjne, średnia ocena wyniosła 3,41. Prawdopodobnie to, co związane jest z dużym miastem (miejscem studiów i pracy – zgłębkiem i pośpiechem) część badanych ma ochotę pozostawić za sobą po powrocie do domu. Przebywanie w gmachu uczelni, klubie, biurowcu – może prowadzić do braku innych cech przestrzennych. Bliższych kameralności, związanych ze spokojem, prywatnością i naturą – z domem¹¹.

Na drugim miejscu znalazła się oryginalność i tajemniczość – 2,88. Obiekty charakteryzujące się aurą mistycyzmu i zagadkowości są przez młodych ludzi oceniane wyżej, niż budynki typowe.

Nieruchomości reprezentujące wielkomiejską nowoczesność – budynki współczesne, o dużych rozmiarach, nie zawsze spójne, częstokroć wykonane z betonu, zo-

stały ocenione najniżej. Być może u podstaw tego zjawiska leżą te same argumenty, które zaproponowano przy okazji pierwszej zmiennej – podmiejskiej schludności. Ujawniona tęsknota za zielenią i oddechem jest nie do pogodzenia z warunkami wielkomiejskimi.

Następnie zbadano, w jaki sposób zarysował się związek pomiędzy zmiennymi opisującymi stopień akceptacji niektórych wartości a zmiennymi przedstawiającymi preferencje przestrzenne.

Studenci, którzy w większym stopniu preferują podmiejską schludność:

- w większym stopniu, niż pozostali cenią konformizm, tradycję i bezpieczeństwo,
- w mniejszym stopniu od pozostałych cenią siłę.

Zaistniała korelacja daje się wytłumaczyć specyfiką mieszkania pod miastem – charakterystyką wsi. Uporządkowaniem wiążącym się z ustabilizowanym rytmem dnia – wcześniejszym wstawaniem

Tabela 7. Zmienne wartości podstawowych charakterystyk opisowych¹⁰

Table 7. Variable values of the basic descriptive characteristics

Zmienna	Średnia	Odchylenie standardowe	Wartość minimalna	Wartość maksymalna
Oryginalność i tajemniczość	2,88	0,62	1,78	4,56
Wielkomiejska nowoczesność	2,17	0,54	1,00	4,00
Podmiejska schludność	3,41	0,89	1,00	5,00

Tabela 8. Preferencje przestrzenne a stopień uznawania poszczególnych wartości – współczynniki korelacji (współczynniki istotne ($p < 0,05$) oznaczono pogrubionym drukiem)

Table 8. Spatial preferences versus degree of recognition of particular values – correlation coefficients (substantial coefficients ($p < 0,05$) marked in bold type)

Zmienna	Oryginalność i tajemniczość	Wielkowiejska nowoczesność	Podmiejska schludność
Uniwersalizm	0,16	- 0,07	0,05
Życzliwość	0,11	- 0,09	0,06
Konformizm	0,05	- 0,08	0,26
Tradycja	0,07	- 0,04	0,37
Bezpieczeństwo	0,02	- 0,16	0,34
Siła	- 0,05	0,09	- 0,24
Osiągnięcia	0,00	0,04	-0,10
Hedonizm	- 0,27	0,08	-0,10
Stymulacja	0,10	0,15	-0,11
Wewnątrz sterowność	0,24	0,16	-0,16

i wcześniejszym chodzeniem spać, cyklem prac narzuconym przez porę roku, regularnością posiłków – większym, niż w mieście przywiązaniem do tradycji, w tym religijności.

Osoby ceniące tradycję i bezpieczeństwo w większym stopniu, niż prestiż i władzę, mogą odnajdywać się lepiej w warunkach podmiejskiego życia nawet, jeśli są tylko jego obserwatorami.

Odwołując się do dodatkowych informacji¹² – podmiejska schludność nie stanowi wartości, której charakterystyka odpowiadałaby jednostkom psychotycznym. Ujemna korelacja zmiennej z tą cechą temperamentu rozwiewa obawy, jakoby domy pod miastem wybierali chętniej ludzie o tendencjach społecznych.

Zmienna zdefiniowana jako nowoczesna wielkowiejskość nie

zyskała znaczącej aprobaty kobiet. Mnogość wrażeń i rozrywek, jakie niesie ze sobą życie w centrum współczesnej metropolii może być bardziej adekwatna dla jednostek poszukujących stymulacji. Wyniki badań potwierdzają, że młodzi mężczyźni, którzy nie posiadają jeszcze ustabilizowanego życia rodzinnego, aprobują atuty związane z bytowaniem w obrębie dużego miasta.

Odwołując się do ankiety danych demograficznych z całą pewnością można stwierdzić, iż nieruchomości niebanalne, oryginalne, tajemnicze, stanowią domenę jednostek wychowanych w dużym mieście. Fakt ten daje się wytłumaczyć wielością bodźców architektonicznych, jakich doświadczali mieszkańcy aglomeracji w swoim

życiu oraz lepszym wykształceniem w dziedzinie kultury wysokiej. Percepcja różnorodnych typów budowli może u nich wystrzyżać tendencję do poszukiwania niespotykanych powszechnie, inspirujących nieruchomości.

Podsumowanie

Conclusion

Zasadnicza konkluzja, jaka nasuwa się w kontekście przeprowadzonych badań oraz rozwoju psychologii środowiskowej, to przekonanie, iż w ochronie otaczającej przestrzeni winni pomagać wszyscy, którzy pomoc potrafią. Także psychologowie, badający relacje człowieka z krajobrazem, niosący informację o zapotrzebowaniach ludzkich jednostek w tym aspekcie.

Troska o krajobraz naturalny powinna przejawiać się przede wszystkim w rozumnym jego zagospodarowaniu. Rozumnym planowaniu i pięknych przekształceniach przestrzeni – zamiast barbarzyńskiego jej zabudowywania pod dyktando ofert deweloperskich.

W obszarach miejskich i podmiejskich ma prawo znaleźć się różnorodna zabudowa – nowoczesne budynki biurowe i zawierające apartamenty; także centra handlowo – usługowe i wreszcie domy jednorodzinne. Rzecz w tym, aby to „wszystko” nie znajdowało się w jednym miejscu i nie powstawało

kosztem przyrody oraz krajobrazu kulturowego.

Mikołaj Böhm

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Jagiellonian University in Krakow

Przypisy

¹ Przeprowadzone pod kierunkiem psycholog dr Wandy Osikowskiej oraz statystyka mgr Jana Przetacznika, na potrzeby Międzynarodowego Kongresu Polskich Architektów Krajobrazu w 2007 r. Por. Osikowska W., Przetacznik J., *Problemy percepcji i oceny wartości krajobrazowych* [w:] „Międzynarodowy Kongres Polskich Architektów Krajobrazu”, red. W. Kosiński z zesp., Wyd. Politechnika Krakowska i Lettra Graphic, Kraków 2007, s. 155-156.

² Ich merytoryczna ocena nie mieści się w obszarze prezentowanych badań.

³ Do zdiagnozowania pierwszego z powyższych obszarów posłużył Kwestionariusz EPQ-R autorstwa Hansa J. Eysencka. Analiza hierarchii wartości przeprowadzona została przy zastosowaniu Kwestionariusza Portretu Wartości PVQ opracowanego przez Shaloma Schwartza. Ostateczne preferencje przestrzenne zbadano za pomocą skonstruowanej samodzielnie Ankiety Oceny Graficznej Nieruchomości. Przygotowano ją w oparciu o teorię preferencji środowiskowych autorstwa Stephena i Rachel Kaplanów z Uniwersytetu w Michigan.

⁴ Autorstwa Brzozowskiego i Drwala.

⁵ Rozbieżności w powyższym porównaniu nie przekraczają wartości 0,05 i należy ocenić je jako nieistotne, w tzw. granicach błędu.

⁶ Wartości współczynnika alfa, autorstwa Cronbacha.

⁷ Formułując koncepcję struktury wartości badacz wykorzystał teorię aspektu – autorzy Borg i Shye; oraz Dancer.

⁸ *Swiss Journal of Psychology* 63 (1), 2004, s. 31.

⁹ O tym fakcie, przydatnym w ocenie całego przedsięwzięcia, badani celowo nie byli informowani.

¹⁰ Utworzone na podstawie Ankiety Oceny Estetycznej Nieruchomości.

¹¹ Por. Borcz Z., Czechowicz M., *Krajobraz peryferii miejskich na przykładzie wrocławskich osiedli mieszkaniowych* [w:] „Międzynarodowy Kongres Polskich Architektów Krajobrazu”, red. W. Kosiński z zesp., Wyd. Politechnika Krakowska i Lettra Graphic, Kraków 2007, s.118-120.

¹² Pozyskanych podczas badania testem osobowości EPQ-R Eysencka, op. cit.

Literatura

1. Brzozowski P., Drwal R. Ł., 1995, *Kwestionariusz Osobowości Eysencka* (podręcznik), Polska adaptacja EPQ-R, Pracownia Testów Psychologicznych PTP, Warszawa.
2. Bubeck M., Bilsky W., 2004, *Value structure at an early age* [in:] “*Swiss Journal of Psychology*”, 63 (1), pp. 31–41.
3. *Canadian Mental Health Association*, 2008 (źródło: <http://www.cmha.ca/mlb>).
4. Eliasz A., 2003, *Psychologia ekologiczna* [w:] „*Psychologia. Podręcznik Akademicki*” pod red. J. Strelau, Gdańskie Wyd. Psychologiczne, Gdańsk, t. 3.
5. Formański J., 2004, *Psychologia środowiskowa*, Wyd. Lekarskie PZWL, Warszawa.
6. Schwartz S. H., Sagiv L., 2000, *Worries and Values* [in:] “*Journal of Personality*”, 68 (2), pp. 309–346.